

Bijlage 1: Uitvoeringsplan Duurzaamheid in het Onderwijs

Het uitvoeringsplan Duurzaamheid in het Onderwijs kent drie actielijnen die hieronder zijn uitgewerkt. Het uitvoeringsplan wordt uitgevoerd samen met de ministeries van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Economische Zaken en Klimaat en Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Actielijn 1: Een ondersteuningsstructuur voor duurzaamheid

Deze actielijn heeft de volgende elementen.

- A. *Lokale ondersteuning (primair onderwijs (hierna: po), voortgezet onderwijs (hierna: vo), gespecialiseerd onderwijs (hierna: go) en mbo)*
Een onafhankelijke kwartiermaker onderzoekt hoe we lokale ondersteuning op maat in kunnen richten. De kwartiermaker doet dat samen met het onderwijs, betrokken partijen, de sectorraden en de betrokken ministeries. We gaan in elk geval verder met lokale partijen zoals de centra voor Natuur en Milieu Educatie (NME) voor het funderend onderwijs. Om de kwartiermaker te voorzien van informatie, loopt er momenteel ook een onderzoek vanuit het ministerie van EZK naar of en welke rol NME en ook wetenschapsmusea en science centers kunnen krijgen in de ondersteuningsstructuur. De kwartiermaker levert eind 2024 een werkplan op voor 2025-2030. Het ministerie van IenW leidt deze activiteit.
- B. *Subsidieregelingen voor primair en voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs (po, vo, go en mbo)*
In 2024-2025 worden binnen het funderend onderwijs pilots uitgevoerd waarbij scholen hulp krijgen om duurzaamheid verder in te bedden in hun onderwijs, schoolomgeving en bedrijfsvoering. De pilots moeten leerlingen kennis en vaardigheden bijbrengen over duurzaamheid. Tegelijkertijd helpen de pilots ons duidelijk te krijgen wat het onderwijs nodig heeft. Op basis daarvan kan een subsidieregeling voor duurzaamheid op de school worden opgezet. Vanaf de start van de pilots loopt een onderzoek naar de effectiviteit ervan. Het ministerie van IenW leidt deze activiteit.

Voor een subsidieregeling waarmee het mbo duurzaamheid een plek kan geven in het onderwijs, organiseren we dit jaar met de MBO Raad, betrokken partijen en de kwartiermaker werksessies. Daar kijken we wat het mbo nodig heeft. De ministeries van OCW en IenW leiden deze activiteit.

Op basis van de pilots en werksessies wordt een subsidieregeling vorm gegeven. Scholen kunnen het geld inzetten voor activiteiten op de school, bij- of nascholingen van docenten of schoolbestuurders en/of het professionaliseren van lokale ondersteuners. In de subsidieregeling zal rekening worden gehouden met de uitvoeringslast van scholen, bijvoorbeeld dat zij ook in een consortium kunnen deelnemen met een andere penvoerder. Meer informatie over de kaders en randvoorwaarden van de subsidieregeling volgen in 2025. Het ministerie van IenW leidt deze activiteit en werkt hierbij nauw samen met de andere betrokken departementen.

- C. *Een informatie- en adviespunt (po, vo, go en mbo)*
We richten een nationaal informatie- en adviespunt in voor informatie over programma's, duurzaamheidsnetwerken, subsidies, lesmaterialen, kennis, advies, bij- en nascholing en inspiratie. Op korte termijn gaan we met bestaande partijen, zoals de Coöperatie Leren voor Morgen, in gesprek om dit te organiseren.
Op de lange termijn kijken we of er – naast bestaande organisaties – behoefte is aan een nieuw overkoepelend informatie- en adviespunt. Hierbij is het advies van de kwartiermaker richtinggevend. Centraal staat dat hetgeen ontwikkeld is en de komende jaren nog ontwikkeld wordt, aansluit bij relevante maatschappelijke ontwikkelingen, onderwijsontwikkelingen en bij wat het onderwijsveld vraagt. De ministeries van LNV en IenW zijn samen trekker van deze activiteit.

Actielijn 2: Werken aan een duurzame schoolomgeving (po, vo en go)

Door het uitvoeringsplan kunnen scholen hulp krijgen om duurzaamheid zichtbaar te maken. Dat kan bijvoorbeeld met afvalinzameling, een groene gevel, water- of energiebesparing. Scholen kunnen het in de les hebben over de verduurzaming van het schoolgebouw, spullen en de

duurzamere kantine en een duurzame levensstijl voorleven. Buitenlessen stimuleren beweging en een schooltuin of moestuin stimuleert de groenteconsumptie van kinderen¹ en zijn een wens van veel leraren.²

Een groenblauw schoolplein³ is geschikt voor leren over de natuur en natuurinclusief onderwijs en helpt tegen de gevolgen van het veranderende klimaat. We inventariseren wat er nu al gebeurt bij provincies, gemeenten en waterschappen, en kijken wat er eventueel nog meer nodig is. Het ministerie van LNV heeft het voortouw, in samenwerking met OCW, VWS en IenW. Schoolgebouwen vallen buiten de scope van dit uitvoeringsplan.⁴ Via deze actielijn komt de Minister voor Primair en Voortgezet Onderwijs ook de toezegging aan de Tweede Kamer na, betreffende Groene Schoolpleinen.⁵

Actielijn 3: Jongerenparticipatie duurzaamheid in het onderwijs

Scholieren en studenten zijn zich vaak zeer bewust van de duurzaamheidsopgaves en hun eigen invloed hierop. Daarnaast weten jongeren vaak heel goed wat ze willen wat betreft duurzaamheid in het onderwijs, maar zijn ze zoekende in hoe en waar ze hun stem kunnen laten horen. Vanuit meerdere ministeries worden er initiatieven, zoals prijsvragen en challenges, georganiseerd om hen hierbij te faciliteren. Deze initiatieven richten zich op het informeren, ondersteunen en activeren van jongeren. We gaan al doende leren hoe jongeren ook structureel betrokken kunnen worden bij de beleidsplannen rondom duurzaamheid in het onderwijs. Dit doen we door in gesprek te gaan met jongeren via de jongerentafels die vanuit het programma Klimaat & Energie van het ministerie van OCW worden georganiseerd. Ook bestaande jongerenplatforms bij de ministeries van EZK en LNV worden hierbij betrokken. Daarnaast sluiten we aan bij het voornemen van de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) om een nationale jeugdstrategie⁶ te ontwikkelen, waarmee het betekenisvol participeren van jongeren verder wordt versterkt. Voor gedegen uitvoering van deze activiteit zijn alle ministeries betrokken.

Context duurzaamheid in het onderwijs

Context duurzaamheid in het po, vo en go

Zoals in de brief over de stand van zaken van duurzaamheid in het primair en voortgezet onderwijs (po en vo) aan uw Kamer is gemeld,⁷ gebeurt er al veel op het gebied van duurzaamheid in het onderwijs en is er een rijkdom aan partijen met expertise en aanbod op het gebied van duurzaamheid. Er zijn allerlei voorzieningen waar scholen en onderwijsinstellingen gebruik van kunnen maken op het gebied van kennis of ondersteuning als het gaat om het positioneren en vormgeven van duurzaamheid in hun onderwijspraktijk. Maar er is sprake van versnippering, overdaad en onbekendheid van beschikbare voorzieningen, onduidelijke kwaliteit van aanbod en onvoldoende samenwerking op alle niveaus (lokaal, regionaal en landelijk).⁸ Daarnaast is het belangrijk om rekening te houden met de druk op het onderwijs in Nederland door onder andere het lerarentekort, de nasleep van de coronapandemie en het verbeteren van de basisvaardigheden. Met een ondersteuningsstructuur op maat willen we, vraaggestuurd, scholen ontlasten bij de opgave om duurzaamheid een passende plek te geven.

Momenteel is voor scholen onvoldoende helder wat zij 'moeten' en 'mogen' vanuit de overheid als het gaat om duurzaamheid in het onderwijsaanbod. De huidige wettelijke opdracht aan het onderwijs – in de vorm van kerndoelen en examenprogramma's – is gedateerd en wordt momenteel geactualiseerd. Na oplevering en beproeving in de praktijk worden de kerndoelen naar

¹ Langellotto, G.A. and A. Gupta, Gardening increases vegetable consumption in school-aged children: A meta-analytical synthesis. HortTechnology, 2012. 22(4): p. 430-445.

² DUO, 2021. Onderzoek schooltuinen

³ Een groenblauw schoolplein is een klimaatbestendige, gezonde en natuurrijke speelleeromgeving van een school.

⁴ Scholen en gemeenten kunnen voor het verduurzamen van de gebouwen gebruik maken van de ondersteuningsprogramma's die vanuit het ministerie van BZK worden aangeboden. Zoals de subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA). Verder helpt kenniscentrum Ruimte-OK schoolbesturen en gemeenten vanuit het Kennis- en Innovatieplatform Verduurzaming Maatschappelijk vastgoed en via het Ontzorgingsprogramma Maatschappelijk vastgoed helpen provincies schoolbesturen met een kleine vastgoedportefeuille.

⁵ Toezegging nummer: TZ202401-052. De toezegging voor een brief aan de Kamer is gedaan aan Tweede Kamerlid Teunissen van de PvdD, bij de Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2024, als reactie op haar motie. De motie verzoekt de regering in overleg te treden met scholen, gemeenten en betrokken partijen en met een voorstel te komen over hoe het Rijk kan bijdragen aan het sneller realiseren van meer gezonde, groene schoolpleinen, te beginnen bij de meest kwetsbare scholen;

⁶ 2023-2024, Kamerstuk 31839, nr. 990.

⁷ 2023-2024, Kamerstuk 20487, nr. 54.

⁸ 2023, Leren voor Morgen en SME, Leren voor duurzame ontwikkeling in het primair- en voortgezet onderwijs en 2022, O beron en SME, Onderzoek Bestuurlijk Draagvlak en Onderwijs Draagvlak Duurzame School.

verwachting vanaf 2027 gehanteerd in het onderwijs. Voor een succesvolle implementatie van de hernieuwde kerndoelen en examenprogramma's zijn onder andere bij- en nascholing van leraren en hernieuwde leermiddelen nodig. Voor een complex begrippenkader als duurzaamheid ligt de uitdaging zowel in vakspecifieke elementen als ook juist in vakoverstijgende elementen. Dat maakt de positionering van duurzaamheid in curricula een uitdaging.

Context duurzaamheid in het mbo

In het mbo is de aandacht voor duurzaamheid en ook specifiek de circulaire economie toegenomen.⁹ In het mbo vindt duurzaamheid in de beroepscomponent van de opleiding (het niet-generieke gedeelte van de opleiding) steeds vaker zijn weg in de kwalificatiedossiers, omdat dit steeds meer en explicieter gevraagd wordt vanuit het bedrijfsleven als onderdeel van de opleiding. In het mbo worden kwalificaties gezamenlijk vormgegeven door onderwijs en bedrijfsleven als gelijkwaardige partners binnen de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs en Bedrijfsleven (SBB). Enkele jaren geleden is SBB door de toenmalig minister van OCW, op verzoek van de Tweede Kamer, gevraagd een aanpak te ontwikkelen met als doel meer aspecten van duurzaamheid op te nemen in de opleidingseisen in het mbo. Inmiddels is circulaire economie een van de vaste onderwerpen bij het ontwikkelen of onderhouden van een mbo-kwalificatie.¹⁰ Afhankelijk van de kwalificatie kan de aandacht zich in meer of mindere mate focussen op circulaire economie, klimaat(adaptatie) en/of de energietransitie. Verder kunnen opleidingen inhoudelijke accenten leggen binnen de kaders van het burgerschapsonderwijs, zoals duurzaamheid als collectieve maatschappelijke opdracht. Het Expertisepunt Burgerschap kan hierbij ondersteunen.

Rol van onderwijs in het behalen van duurzaamheidsopgaven

Onderwijs kan een belangrijke rol spelen om leerlingen en jongeren toe te rusten met de competenties op het gebied van duurzaamheid.¹¹ Voor po en vo is een meer algemene en vormende brede bewustwording, kennis en aanreiken van handelingsperspectieven gewenst. Voor het mbo is dit sterk gerelateerd aan de arbeidsmarktfragen. Duurzaamheid in het onderwijs kan bijdragen aan het tegengaan van de arbeidsmarktcrisis in verschillende sectoren die werken aan urgente maatschappelijke opgaven.^{12,13} Ook kan duurzaamheid in het onderwijs bijdragen aan studietoelooptipsadviezen in het vo.¹⁴ Zo blijkt dat decanen en mentoren meiden minder vaak het advies geven om een technisch profiel of beroep te kiezen dan jongens. Vanuit Emancipatiebeleid¹⁵ wordt daarom aandacht besteed aan het doorbreken van stereotiepe studie-adviesing in relatie tot duurzaamheid.

Duurzaamheid in het onderwijs gaat verder dan alleen inhoud over de natuurwetenschappelijke thema's met (vak)inhouden zoals water, voedsel, bodem, grondstoffen, klimaat, biodiversiteit, en energie. Het betreft ook (mondiaal) burgerschap, economie, welzijn en gezondheid.¹⁶ We hanteren daarom ook de sustainable development goals (SDG's) in dit uitvoeringsplan aangezien leren voor duurzaamheid een brede, integrale en multidisciplinaire aanpak vraagt die aansluit bij de leefwereld van jongeren. De EU-lidstaten hebben in 2022 een Raadsaanbeveling aangenomen om onderwijs voor de groene transitie en duurzame ontwikkeling te stimuleren.¹⁷ Vanuit de Europese Unie – en al eerder vanuit internationale organisaties als UNESCO en UNECE - wordt er nadrukkelijk aandacht besteed aan duurzaamheidscompetenties.¹⁸ Deze competenties zijn deels transitie overkoepelend, zoals systeemdenken, kritische reflectie, omgaan met onzekerheden en complexiteit en interdisciplinair kunnen samenwerken. Deze competenties maken onderdeel uit van een bredere invulling van duurzaamheidseducatie, ook buiten het onderwijs.

⁹ Het Groene Brein en Leren voor Morgen, 2021, Onderwijs over de energietransitie en de circulaire economie.

¹⁰ 2020-2021, Kamerstuk 35 570 VIII, nr. 129.

¹¹ Frijters, 2023. 'Duurzame ontwikkeling in het primair onderwijs, een toekomst- en ontwikkelingsgericht perspectief'

¹² KPMG, 2021. Transitie is mensenwerk.

¹³ 2022-2023, Kamerstuk 29544, nr. 1173.

¹⁴ Onderwijsraad (2020), Een verkenning van sekseverschillen in het onderwijs.

¹⁵ 2022-2023, Kamerstuk 30420 II, nr. 374

¹⁶ DuurzaamDoor, 2015. White paper natuur, milieu, duurzaamheid en onderwijs.

¹⁷ European Council, 2022, [Council adopts recommendation to stimulate learning for the green transition and sustainable development - Consilium \(europa.eu\)](#)

¹⁸ Er zijn documenten gepubliceerd namens de UNESCO en vanuit United Nations Economic Commission for Europe (UNECE) over 'competences for Education for Sustainable Development'¹⁸ en vanuit de Europese Unie 'Green Comp'. UNECE, [Competences Publication.pdf\(unece.org\)](#) European Union, 2022. [JRC Publications Repository - GreenComp the European sustainability competence framework \(europa.eu\)](#)